

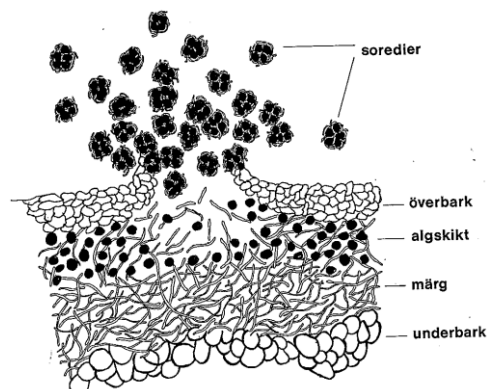
Växter och svampar Kustens skogscentral Gunnar Salingre

Fakta om mossor

- Mossor påträffar man i nästan alla typer av miljöer från arktiska trakter till tropikerna. Eftersom mossor växer långsamt och inte behöver så mycket ljus och näring kan de växa på platser där andra växter inte överlever, t.ex. grottor, mörka skogar och raviner. Allt som allt finns det ca 20 000 mossarter, varav 882 i Finland.
- Mossorna delas in i bladmossor, levermossor och vitmossor.
- Mossorna uppkom för ca 450 miljoner år sedan. De är nästan alltid gröna och saknar rötter men får dock sin näring genom till exempel regn. Mossor har kort stam med bladliknande utskott och är ibland förankrade i marken med en rotliknande bildning. Bladen är täckta av ett skikt av vax och har porer som, i motsats till kärlväxters klyvöppningar, inte kan stängas. Vatten med lösta näringsämnen tas upp direkt genom bladen.
- Förökningen sker när marken är våt. Könsorganen sitter i den gröna mossplantans topp. De hanliga könscellerna simmar över till det honliga könsorganet och befruktar äggcellen. Resultatet blir en sporkapsel som växer ut från honplantan och får sin näring från den.
- Människan har använt mossor i olika syften sedan urminnes tider.
 - ❖ Väggmossa används till tätning av hus
 - ❖ Av björnmossa tillverkade man förr rep och korgar. Björnmossfibrer används fortfarande till borstar, kvastar och dörmattor.
 - ❖ Vitmossa användes förr som blöja p.g.a. sin stora vattenhållande förmåga. Kompresser av torkad vitmossa har i gamla tider använts vid behandling av variga sår.
 - ❖ Mosstorven har i långa tider haft ekonomisk betydelse för människan som bränsle.

Fakta om lavar

- Lavar finns överallt på jorden, i alla tänkbara miljöer, från öknar till polartrakter; från bergstoppar till havsstränder. Man känner idag till ca 15 000 arter, av dem finns omkring 1 500 i Finland.
- Lavar växer vanligen på kala ytor som sten, trä, bark och jord. Lavar som växer pålevande träd får sin näring från lösta ämnen i vatten som sipprar över trädstammen. Stenlevande lavar utsöndrar syror som bryter ner stenen. Då får laven tillgång till mineralämnena.
- Lavarna är så extremt anpassade till sina växtplatser att de är så gott som omöjliga att odla.
- En lav är sammansatt av en svamp och en alg. Svampen utgör stödjevävnad och suger upp vatten, medan algen bidrar med energi genom fotosyntes. Samlivet är mycket bräckligt och känsligt för störningar utifrån. Därför är lavar goda indikatorer på förorenad luft.
- En typisk lav består överst av den så kallade överbarken som är svampvävnad. Under det finns algskiktet som är genomvävt av svamphyfer. Därefter kommer märgen som består av svamphyfer. Slutligen underbarken från vilken det utgår rotliknande utskott, rhiziner, som fäster laven vid underlaget.

- Lavarna förökar sig med hjälp av sporer. Det är bara svampkomponenten som bildar sporer, så vid spridningen måste dessa hamna nära en lämplig alg för att det ska bli en ny lav. Lavarna kan också föröka sig vegetativt genom bland annat fragmentering, som innebär att en del av lavens bål bryts loss och börjar växa där den hamnar.

Fakta om svampar

- Idag känner man till ca 80 000 svampar men det antas vara endast fem procent av det verkliga antalet. Inom Norden har man hittat över 11 000 arter.
- Världens största organism är en honungsskivling vars underjordiska delar upptar ett område på ca 15 hektar. Den torde väga närapå lika mycket som en blåval.
- Den del av svampen som vi plockar, d.v.s. fruktkroppen är endast en mycket liten del av hela individen. Den egentliga svampen finns som greniga svamptrådar eller hyfer i jorden. Hyferna är så tunna att de är svåra att urskilja med blotta ögat. I en tesked jord kan det finnas upp till en kilometer svamphyfer.
- Svampar kan bli mycket gamla, från tiotals år till över tusen år. Den äldsta kända svampen är en honungsskivling vars ålder uppmätts till 1 500 år. Av våra vanligaste svampar blir kantarellen ca 40 år.
- Den synliga delen av svampen, fruktkroppen, fungerar som svampens förökningsorgan. Den kan jämföras med andra växters blommor eller frukter eftersom den producerar sporer som med vinden sprider sig till nya platser där de gror och bildar nytt mycel (hyfer).
- Sporproduktionens storlek är ofattbar. En ticka på en trädstam eller en Karljohansvamp kan producera miljoner – ibland miljarder sporer per dygn. Sporererna kan ha olika form och färg beroende på vilken svamp de härstammar från. De finns överallt.

- Svampar har inte klorofyll som gröna växter och kan därför inte producera sin egen näring. Därför lever svampar i symbios med andra växter eller som rötsvampar. Symbiotiska svampar lever i samarbete med andra växter och ger dem näring och vatten. I utbyte får svampar bland annat socker som de gröna växterna producerar. Andra svampar får sin näring från döda växtdelar och fungerar som nedbrytare. Utan dem skulle skogarna snart vara överfulla av löv, grenar och döda trädstammar.
- De små krypen vi rensar ut ur de ”maskätna” matsvamparna är för det mesta larver av svampmyggor. Typiskt för svampmyggorna är den korta utvecklingen från ägg till mygga, som på grund av fruktkroppens korta livstid är bara 10-15 dagar.
- Kantarellen är mycket förskonad från angrepp av larver. En studie visar att mindre än en procent av kantarellerna angrips, att jämföra med 40-80 procent hos andra svampar.

- Kräftpusten som utrotat flodkräftorna i flera av våra vattendrag orsakas av en svamp.